

המדדים לכשרות מהדרין

ראשי-פרקים:

- א. חובת הזהירות על כשרות המאכלים והשפעתה
- ב. איכות הכשרות - שיתוף פעולה של כל המערכת
- ג. יסודות הכשרות המהודרת
- ד. גדר "חזקת כשרות" של המשגיח
- ה. משגיחי הכשרות שבשרות תנובה
- ו. איסור ספיחין בשביעית

א. חובת הזהירות על כשרות המאכלים והשפעתה

איתא במגילה (י"ב ע"א) שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, "מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה", אמר להם: אמרו אתם, אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע.

וצריך לבאר, מדוע נענשו על הנאתם מהסעודה? והא המן הכריח וכפה עליהם לבוא לסעודה וכמו דאיתא במדרש (אסתר רבה פ"ז): אמר ר' יצחק נפחא, בעלילה גדולה בא המן על ישראל וכו' א"ל המן לאחשורוש וכו' ועשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו כרצונם, שנאמר: "לעשות כרצון איש ואיש", וא"כ הא הוי גזירה שצריך לעבור ולא ליהרג! וא"כ, מדוע נתחייבו כליה על השתתפותם באותה סעודה.

וידוע מה שתי' הגאון הצדיק ר' אברהם בנימין זילברברג זצ"ל, עפ"י מה דכתיב במגילה, לעשות כרצון איש ואיש, ודרשו שם בגמ', אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב. וביאר במהרש"א, דמרדכי היה אחראי על כלל ישראל שלא יאכלו וישתו בסעודה דבר איסור, והמן היה אחראי על כל האומות.

וזו היתה מזימתו של המן, שידע את הסוד שאם קיימים מאכלים לא כשרים יש יצה"ר מיוחד לאכול את המאכלים הלא כשרים, ולכן לא היה אכפת לו לתת גם אפשרות לאכול מאכלים כשרים, ובזה מובן מדוע היתה גזירה והתחייבו בכליה מפני השתתפותם באותה סעודה.

וזו החשיבות בוועדת כשרות שמחדירה כשרות, ומבטלים את אלה שמחדירים דברים לא כשרים, וכל כמה שהוועדת כשרות מצטיינת באיכות הכשרות, יש להם יותר כח לבטל את החדרת המוצרים הלא כשרים.

ידועים דברי הזוהר שקורא למצה "מיכלא דמהימנותא", וזה מפני שע"י שאוכלים מצה אדם מתחזק באמונה, והמצה נותנת לו כח ומשפיעה עליו להתחזק בזה. ובאמת, שבכל מאכל שאוכל בכשרות, זה מחדיר בו אמונה, ומשפיע עליו, וכמו דמצינו דכתב הרמ"א (ביו"ד סימן פ"א סעי' ז), שלא יינק תינוק מן הכותית, אם אפשר בישראלית, דחלב כותית מטמטם הלב. ובדרכי משה הוסיף לבאר, דטבע של ישראל רחמנים וביישנים ואף חלבן כיוצא בהן, וכתב שאף אם מינקת נכרית, יש להזהיר שלא תאכל בימי הנקתה נבלות וחזיר. והמקור לזה הוא ממה דאיתא בסוטה (י"ב.) על הפס' ותאמר אחותו אל בת פרעה, האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, ומאי

שנא מעבריות, מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצרות כולן ולא ינק, אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא.

וא"כ צ"ב, איך למד הרמ"א מגמ' זו לענין משה לכל ישראל, והא משה היה צריך לדבר פה אל פה עם השכינה, ולכן היה צריך לזוהר, אולם כל ישראל מאין שצריכים להחמיר בזה.

ואפשר ליישב, דהנה כתיב בפרשה של מאכלות אסורות (שמיני י"א א') "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם, דברו אל בני ישראל לאמר זאת החיה וגו'". ולכא' צ"ב מהו הלשון וההוספה של לאמר אליהם, והא כבר כתוב שדיבר אל משה ואהרן. וביאר בקדושת לוי, דכתיב ביואל (ג', א') "ונבאו בניכם ובנותיכם", דהיינו שבסוף התיקון כל פה ידבר עם השכינה, וזה מה דכתיב "לאמר אליהם", שהקב"ה אומר על עם ישראל שבסוף אני ידבר עמם, ולכן כל אחד ואחד צריך לזוהר במאכלות אסורות, וכמו משה רבינו שדיבר עם השכינה, וא"כ אנו צריכים שיהא לנו פה טהור.

ועוד כתב שם הרמ"א, שלא תאכל המינקת, אפי' ישראלית, דברים האסורים. וביארו שם הש"ך והט"ז, דאפי' שצריכה לאכול משום פקוח נפש, אפ"ה בכה"ג לא תניק את התינוק, כיון שזה מטמטם את נפש התינוק.

ועוד כתב שם הרמ"א, שהתינוק בעצמו לא יאכל מאכלות האסורות. ואע"ג דאין ב"ד מצווין להפרישו, אפ"ה צריך שלא להאכילו, כיון שזה מזיק לו שמטמטם את לבו וגורם לו טבע רע.

וידועים דברי הרמב"ן באגרת הקודש (פ"ד), שהתורה הסמיכה את פרשת תזריע דעוסקת בעניני לידה, מצד אחד לפרשת שמיני שבה כתוב את הדינים של מאכלות האסורות, ומצד שני לפ' מצורע שעוסקת בנגעים, והוא כדי להודיע שאם יבדל אדם מן המאכלות הרעים הויין לו בנים הגונים קדושים וטהורים, ואם לאו הרי נגעים מתחדשים עליהם מאותן מאכלות האסורות והמשוקצות. וחזינן מדבריו, דמאכלות אסורות משפיעים גם לאחר זמן.

וכ"כ בשפתי כהן על הפס' (בפר' ראה, י"ד, א') "בנים אתם לה' אלוקים וגו' לא תאכל כל תועבה", שבזה רמזה התורה שאם יקדשו עצמם במאכלים, יהיו להם בני מעלה שיקראו להם בני א-ל חי.

וידועים דברי הפרי חדש ביו"ד סי' פ"א, שבזמננו שאין נוהרים מלהאכיל את התינוקות חלב כשר, לכך רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה, ורובם הם עזי פנים שבדור, ואין יראת ה' נוגעת בלבם, ואף אם יוכיחום על פניהם, לאו בר קבולי מוסר נינהו. ורואים מכאן, כמה צריך לזוהר בדברים הללו.

וכבר כתב המהרש"ל בים של שלמה ביבמות (פ"א) בשם המקובלים, שאכילת שקצים ודומיהם, מטמטמין הלב והשכל. וכתוב בזוהר בסוף פר' שמיני, דחמורה אכילת איסור מכל הטומאות שבתורה, שלכולם יש תקנה, וכגון לטומאת מת יש טהרה ע"י אפר פרה, וטומאת מצורע וזב נטהרים בטבילה, אולם אכילת איסור דבוקה ואדוקה בנפש האדם, ואין לה טהרה.

ובעל המאור ושמש בפר' שמיני מבאר, מדוע קוראים בתורה את פר' שמיני לאחר הפסח, דכיון דימי הספירה הם הכנה לקבלת התורה, וזה בא ללמדנו שאם אדם מקל על עצמו במאכלות האסורות ואפי' בדברים שאינם אלא חומרא בעלמא, ואע"ג שהוא מתנהג בדברים אחרים בדרכי חסידות ופרישות על כל הצדדים, ושוקד על פתחי תורה ועבודה יום ולילה, לא יוכל להשיג הקדושות עליונות אל נכון. וכמו דאיתא בירושלמי ביבמות (דף י"ד) עד שאתה מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך פיך, התפלל שלא יכנסו מאכלות אסורות לתוך מעיך. ומכאן רואים שאי אפשר להשגת התורה בלי זהירות נוראה ממאכלות אסורות.

ובשור"ת דברי חיים (ביו"ד סי' ז') כתב על שוחט שלא שחט כדין, ונשאל האם צריך לחוס עליו שלא יהא לו פרנסה, והשיב וכתב בתו"ד, דבעוה"ר על ידי זה שלא מקפידים על מאכלות אסורות, יצאו כמעט מן הדת כמה קהלות בארץ על ידי השוחטים והבודקים הקלים, ואכלו ונתפטמו בטריפות, וגברו עליהם דעות זרות עד שפקרו ונאבדו מתוך קהל הקדוש, ולכן ידידיי הזהירו מלחוס על התועב הזה ואל תחמולו עליו על המאכיל טריפות הזה.

ומכאן רואים, שאם אינו מקפיד על מאכלות אסורות, גם דעותיו מתקלקלות, וכמו שכתב הרמב"ם באגרתו, על אלה ששאלוהו מאין המקור לתחית המתים, והשיב להם, שכל שאלתם באה מכח שאכלו מאכלות אסורות, ושכלם נהיה טרף. ולמדים מכל זה, שאם אדם אוכל מאכלים לא כשרים זה פוגם בדעתו, ולא רק שלא מוסיף לו, אלא גם שמחסר לו מדעתו.

ב. איכות הכשרות - שיתוף פעולה של כל המערכת

וצריך לדעת, שאיכות של כשרות היא תוצאה של מאמץ משותף של כל הרבנים שליט"א, החל מהנהלה ועד המפקחים והמשגיחים, בצורה כזו נבנית מערכת כשרות. וכמו באיכות המוצר, שכדי שיצא מוצר טוב וברמה גבוהה מהמפעל, צריך לקבוע כללים ופרטים, כמו כן בכשרות, צריך לקבוע כללים ופרטים, כדי שהכשרות תהיה למהדרין ברמה הכי גבוהה.

ג. יסודות הכשרות המהודרת

ולמעשה כשרות מבוססת על שלושה יסודות. 1. החומר האנושי. 2. ידיעת המפעלים. 3. ורמת הביצוע. **החומר האנושי** - החל מהרבנים והמשגיחים, וכולל את כל האנשי מקצוע שמתעסקים במתן הכשרות. **ידיעת המפעלים** - כוללת את ההבנה במערכות הייצור, בתהליכי הייצור ובחומרי הגלם. **רמת הביצוע** - קבלת ההחלטות בצורה נכונה, וליישם את הדברים בפועל. וכששלושת יסודות אלו מושלמים לגמרי, רק באופן זה אפשר לבנות מערכת כשרות למהדרין.

ד. גדר "חזקת כשרות" של המשגיח

וצריך לדעת כמה פרטים חשובים בדיני **משגיח כשרות**. הדין שמשגיח כשרות נאמן, הוא מדין עד אחד הנאמן באיסורין. אולם כבר כתב הרמב"ם (בפי"א ממאכלות אסורות הכ"ה), לענין אכילת בשר ויין אצל אחרים, שצריך שיהיו המארחים מוחזקים בכשרות. וכתב בתוספות יו"ט בדמאי (פ"ד מ"ה), דאע"ג דכל ישראל בחזקת נאמנים, אפ"ה בבשר ויין צריך שיהיו דוקא מוחזקים בכשרות. וביאר שם הרדב"ז את הטעם לחלק, כי דברים אלו קלים על עמי הארץ, וחשודים שיאכילו אחרים ולא יחששו על לפני עור, ויבואו להאכיל אחרים.

ולכן כל דבר שהוא קל, צריך יותר לחשוש על המשגיח כשרות. וכיון שיש הרבה קולות בעניני חלב, וכגון חלב עכו"ם, ומעשה שבת וכדו', אולם כשרוצים **איכות בכשרות** ולהחמיר גם בדברים שאפשר להקל בהם מצד הדין, צריך עוד יותר להיזהר שהמשגיח יהיה מוחזק בכשרות ממש, ואם ח"ו שהמשגיח נהג שלא כדין ואפי' פעם אחת, הוא מערער את חזקת כשרותו ולא יוכל להיות משגיח כשרות.

צריך לדעת שהחזקה ב"חזקת כשרות" תלויה בעברו של המשגיח, שהכירו אותו כמוחזק בכשרות, וכמש"כ בשור"ת מהרשד"ם (חור"מ סי' ש"י), שכל בן ישראל עשאו ה' ישר מתחלת בריאתו, ובחזקת כשר עומד, עד יודע לך בבירור בקש חשבונות ואורחות עקלקלות לצאת מדרך האמת והישר. אולם באמת צריך לדעת שלא היה בו שינוי, וזה נקרא חזקת כשרות. וחזקה זו היא חזקת הגוף

שעכשיו הוא כשר, וכמו שביאר בשב שמתתא בשאלתא ב' ועוד, שחזקת הגוף היא חזקה יותר חזקה מכל החזקות. וזה מה שנדרש אצל משגיח כשרות, שיהא לו חזקה מעיקרא של כשרות, וגם חזקת הגוף דהשתא. וכמש"כ בשו"ת נודע ביהודה (אבן העזר סי' ס"ט) שחזקת כשרות היא מצד רוב, שבא מרוב אנשים כשרים. ולכן צריך לדעת על המשגיח מאין הוא בא. ואלו התנאים שצריך לכל משגיח כשרות.

ה. משגיחי הכשרות שבשרות תנובה

וב"ה יש לנו סייעתא דשמיא, שהמשגיחים של "תנובה", נבחרים ע"י רבה של תנובה, הרב וייטמן שליט"א, שהוא מבין את היכולת האישית שלהם, מי ומה הם, והם נבחרים בקפידא גם ע"י ועדת הרבנים, שבוחנים אותם האם הם ראויים להיות משגיחי כשרות, והאם הם בכלל "עד אחד נאמן באיסורין", ודואגים שלא יהיה להם נגיעות של ממון בשום צורה שהיא, כי אם יש נגיעות של ממון, אין נאמנות בכה"ג. ולכן הרב וייטמן הוא הממונה, והוא המשלם למשגיח ישירות, וע"י כך זה מסיר את הבעיה של נגיעות הממון.

וכפי שכבר עוררנו, שבשביל כשרות מהדרין צריך שהחומר האנושי העוסק במלאכת הקודש יהיה איכותי, לכן צריך לכל תפקיד משגיח המומחה והמתאים לאותו דבר, לפעמים צריך משגיח יותר ידען, ולפעמים אפי' פחות ידען אבל שהוא בעל מקצוע בתחום מסוים. ולכן לא יואיל אף אם יקחו למשגיח אדם בעל יראת שמים גדולה, אולם הוא לא מבין כל כך במקצוע, שדבר זה יגרום לבעיות גדולות.

ואף אם דבר זה עולה בממון מרובה, לא חוסכים בכך, וכגון, שהיה אפשרות להביא משגיחים מחו"ל להשגיח על מפעל המייצר אבקת חלב, ובכל זאת הביאו משגיחים מהארץ, שמבינים יותר בתחום הזה, אע"פ שדבר זה עלה הרבה יותר יקר.

כמו כן הפיקוח על המשגיחים והמפעלים, זה דבר שכרוך במאמצים מרובים ובמשאבים רבים, ולא חוסכים באף פעולה שצריך לעשות, כדי שהכשרות תהיה למהדרין.

גם בנושא של ידיעת המפעלים, כל רבני הועדה מומחים גדולים איך להכשיר את המפעלים, וידיעה במערכת הפעולה של הקיטור במפעלים, אולם אף בזה לא סמכו על עצמם, והביאו מומחים גדולים ביותר בתחום, כדי ללמוד את דרכי המפעל על בוריו, ורק אחרי ששמעו את דבריהם, ישבו הרבנים בועדה והחליטו.

בתחילת דרכה של ועדת המהדרין, הוחלט לאחר הרבה דיונים הלכתיים, שצריך להחליף חלקים בזמן ייצור של האבקת חלב בחו"ל. ההחלפה הזו עלתה אלפי דולרים בכל ייצור, ובכל זאת לא חסכו, ועשו הכל כדי שיהיה למהדרין. והיום כבר למדו בכשרויות אחרות ג"כ מ"תנובה" לעשות כן.

ו. איסור ספיחין בשביעית

עוד דוגמא לדבר, הנה ידוע איסור ספיחים בשביעית. דרבנן אסרו כל דבר הגדל מעצמו בשביעית שאסור באכילה. וביאר הרמב"ם (בפ"ד משמיטה ויובל ה"ב) את הטעם, שגזרו עליהם מפני עוברי עבירה, שלא ילך ויזרע תבואה וקטניות וזרעוני גנה בתוך שדהו בסתר, וכשיצמח יאכל מהם ויאמר ספיחים הן, לפיכך אסרו כל הספיחים הצומחים בשביעית.

ולהאכיל בהמה בספיחים נחלקו בזה האחרונים, ומסיק החזון איש לאסור בכך. ומפני שאין איסור ספיחים איסור הנאה, אלא הוי איסור להשתמש לאותו דבר שבשבילו הוא מיועד, ולכן גם כשעומד

למאכל בהמה, אסור להאכיל את הבהמה, כיון שעומד לכך ונאסר באיסור ספיחים.

והנה כתב הרמ"א (ביו"ד סי' ס' סעי' א'), שאין לאכול מבהמה שנתפטמה כל ימיה מדברים האסורים, והש"ך פליג עליו, דדוקא אם אכלה איסורי הנאה, ועיי"ש שהביא כן מתוס' בתמורה, אולם באכלה מאכלות אסורות שרי, כיון שלא אוכל את האיסור עצמו. ועוד כתב שם, דכל מה דאסור, זה בכה"ג שכל מאכלה היה מאיסור ולא יכלה לחיות בלי המאכל האסור, אולם אם אכלה גם היתר, ולא היתה יכולה לחיות רק מהמאכל האסור, והיתה צריכה לאכול גם מאכל של היתר, בכה"ג שרי, כיון דאמרינן זה וזה גורם ומותר.

וא"כ בעגלים שנולדו וינקו בשביעית מחלב של פרה שאכלה ספיחים בשביעית, א"כ חשיב שאכלו דברים האסורים, והיאך אוכלים עגלים אלו בשמינית, אלא מכיון שהבהמה לא יכולה לחיות רק מהתבואה בלבד, אלא צריכה לאכול גם תבן, ובתבן אין איסור ספיחים, כמבואר ברמב"ם (שם ה"ד) שלא גזרו עליו, כיון שאין חשש שאדם יזרע רק לצורך בהמה, וכן הבהמה אוכלת עשבים, שגם בהם ברובם אין קדושת שביעית, וא"כ אין בהם גם איסור ספיחים וכמבואר ברמב"ם (שם ה"ג), וא"כ מותר לאכול את העגלים הללו.

אולם יש כאן מקום לדון לאיסור מצד אחר, שכל דבר הנזרע בשביעית, כיון שנזרע באיסור, אסור באכילה, וכמש"כ הפרישה בחו"מ (קמ"א סעי' יג), שאם עבר וחרש וזרע בשביעית, דפירותיה אסורין משום לא תאכל תועבה, ודרשו בחולין (קי"ד ע"ב) כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל. וכ"כ במהר"ם שיק על תרי"ג מצות במצוה שכ"ז. וא"כ הוי גם אסור בהנאה.

ומצינו לענין חמץ בפסח, שהמשנה ברורה (בסי' תמ"ח סקל"ג) הביא מח' אחרונים, בחלב של בהמה שאוכלת חמץ ואפי' של נכרי, דדעת הפמ"ג דאע"ג שאוכלת גם דברים המותרים בפסח, אפ"ה לא אמרינן בפסח זה וזה גורם ומותר, אלא מחמירים כיון שחמץ אסור אפי' במשהו, וא"כ לא שייך בו דיני ביטול, ולכן לא אמרינן בחמץ זו"ז גורם מותר, (ועיי"ש שהביא דהישועות יעקב סובר דאף בחמץ אמרינן זו"ז גורם מותר). וא"כ בניד"ד דלא הוי חמץ אלא רק איסור בעלמא, והבהמה אוכלת עוד דברים המותרים, וא"כ הוי זו"ז גורם דמותר, אפ"ה יש מקום להחמיר גם בזה, כיון שמצינו לענין חמץ שמחמירים בזה, וודאי במקום שגורם לטמטום הנפש שצריך להחמיר בתורת חומרא.

ואכן הרבנים חברי ועדת הרבנים דנו בדבר, והחליטו להורות ולזרז את החקלאים שהנביטה של הזרעים תהיה קודם השביעית (והיינו, שהגבעול יצא מעל פני הקרקע), וכידוע שיטת החזו"א, דבכה"ג שהנביטה היתה קודם השביעית אין בזה איסור ספיחים. ולשומעים הייתה ב"ה סיעתא דשמיא מיוחדת, וראו את ברכת ה' בשביעית שהתקיימה. אע"ג שמצד הדין הוא מותר, אפ"ה טרחו שהנביטה תהיה קודם השביעית, כדי שהכל יהא על הצד המהודר והכשר ביותר.

ואנו מקווים שאנו יכולים לומר לפני הקב"ה, שבשלושת היסודות האלו, הן בחומר האנושי והן בידיעת המפעלים והן ברמת הביצוע, הכל נעשה למהדרין ממש.